

Julian T. Krzyżanowski

Katedra Rolnictwa Światowego SGGW

Kształtowanie się cen w poszczególnych ogniwach łańcucha żywnościowego w wybranych krajach Wspólnoty Europejskiej

W opracowaniu zostaną przeanalizowane ceny podstawowych produktów rolnych i żywnościowych w kilku krajach należących do Wspólnoty Europejskiej.

Analiza obejmie:

- ceny na poziomie producenta, ze wskazaniem kierunków zmian cen i głównych przyczyn określonego kształtowania się cen, wpływu Wspólnej Polityki Rolnej i w jej ramach interwencji na poziom cen rolnych,
- ceny podstawowych produktów żywnościowych wytwarzanych przez przemysł rolno-spożywczy,
- ceny detaliczne podstawowych produktów rolno-żywnościowych.

Kolejnym elementem badań będzie ustalenie relacji cen dla producenta, do cen produktów żywnościowych w hurcie i w detalu, innymi słowy udziału producenta w cenie produktu żywnościowego. Szczególnie istotne jest badanie zależności ceny skupu – ceny detaliczne. Z jednej strony poziom cen detalicznych wywiera znaczący wpływ na wielkość popytu i decyduje o równowadze rynkowej, z drugiej zaś stanowi barierę dla wzrostu cen skupu produktów rolnych. Obliczenie odpowiednich wskaźników wymaga ustalenia (przyjęcia) norm technologicznych przy wytwarzaniu poszczególnych produktów, a także rozpoznania łańcuchów marketingowych dla każdego konkretnego produktu.

Sprawny łańcuch marketingowy powinien zapewnić, że producenci produkują więcej i uzyskują korzystne ceny, konsumenci także kupują więcej, płacąc umiarkowane ceny. Nie zawsze jest tak w istocie, nawet w krajach o rozwiniętej gospodarce rynkowej. Niemniej rozpoznanie realiów krajów zachodnich jest niezbędne dla usprawnienia łańcuchów marketingowych w Polsce. Kluczową kwestią jest wielkość i struktura marży marketingowej, a więc wspomnianej różnicy (relacji) między ceną uzyskiwaną przez producenta i płaconą przez konsumenta. Wielkość ta i śledzenie jej zmian jest istotne zarówno dla producenta, jak i konsumenta.

Z kwestii szczegółowych, odnoszących się do udziału producenta w wielkości ceny detalicznej, w opracowaniu zostaną zbadane:

- różnice w kształtowaniu się marż handlowych w poszczególnych krajach,
- zmienność wysokości marż w kolejnych latach w odniesieniu do danego produktu,
- różnice w wysokości marż dla poszczególnych produktów,
- wpływ zmian marż handlowych na wysokość cen detalicznych lub/i wysokość cen dla producenta rolnego.

Kształtowanie się cen rynkowych produktów rolnych

W krajach WE ceny rolne kształtują się na rynku. Niemniej już od początku tworzenia Wspólnej Polityki Rolnej władze Wspólnoty ustalały pożądany poziom cen rolnych (ceny docelowe – target prices), wynikający z niego poziom cen interwencyjnych, a także zasady kształtowania tych cen. Stosowano podobnie jak w Polsce formułę „cost-plus” (Krzyżanowski, Seeborg, 1991). Przy czym konstrukcję cen opierano (A common..., 1989) na kosztach krańcowych – najwyższych. W ten sposób ceny były opłacalne nawet dla gospodarstw najsłabszych. W krajach WE nawet do tej pory podstawą wyznaczania ceny docelowej zbóż są ceny w rejonach deficytowych (Duisburg). Tak ustalany poziom cen interwencyjnych powodował szybki wzrost produkcji rolniczej i powstawanie nadwyżek, stąd od początku lat osiemdziesiątych obserwuje się tendencje do opierania cen interwencyjnych na innych kryteriach (ogólna sytuacja gospodarcza, wysokość cen na rynku światowym). Jednak, niezależnie od przyjętego kryterium, ceny rolne w krajach EWG były pod przemożnym wpływem interwencyjnej działalności państwa. W najbliższych latach władze gospodarcze Wspólnoty nie zamierzają rezygnować z interwencji cenowej. Podstawą ceny docelowej ma być jednak poziom ceny światowej.

Traktat Rzymski wśród głównych celów wspólnej polityki rolnej wymienia:

a) podniesienie produktywności rolnictwa przez promowanie postępu technicznego i zapewnienie racjonalnego rozwoju produkcji rolniczej oraz optymalne wykorzystanie czynników produkcji, a w szczególności pracy,

b) tak, aby zapewnić odpowiedni poziom życia dla społeczności rolniczej, w szczególności przez wzrost indywidualnych dochodów osób zaangażowanych w rolnictwie (Adamowicz, 1991).

Tak więc podniesienie dochodów rolniczych jest celem samym w sobie, a także środkiem do realizacji celów efektywnościowych. By to osiągnąć, można było zastosować bezpośrednią pomoc finansową dla gospodarstw o niskich dochodach albo podwyższyć ceny rolne. Oddziaływanie za pomocą cen uznano wobec dużej liczby gospodarstw i różnorodności warunków ekonomicznych za tańsze i łatwiejsze

w zastosowaniu niż bezpośrednia pomoc finansowa (tzw. deficyty payments). Była to też polityka najczęściej stosowana w większości krajów EWG. Podtrzymywanie dochodów za pomocą podwyżek cen rolnych było korzystne dopóki kraje EWG były zależne od importu produktów rolnych. W ostatnich latach stosowana polityka dochodowa osiągnęła swój kres. Gwarantowane ceny zachęcały producentów, by wykorzystując osiągnięcia postępu technicznego wytwarzali coraz więcej bez obawy o zbyt. Powstawały „góry żywności” i olbrzymie koszty magazynowania i upłynniania nadwyżek produktów rolnych. Pod presją tych nadwyżek zarówno ceny rolne, jak i dochody rolników zaczęły się obniżać. Od połowy lat osiemdziesiątych EWG rozpoczęła prowadzenie restrykcyjnej polityki cen rolnych, której celem było przede wszystkim przywrócenie równowagi rynkowej. Ceny gwarantowane zamrożono, a w wielu wypadkach zawieszono ich stosowanie. Wprowadzono bezpośrednie subsydiowanie poszczególnych grup producentów rolnych oraz inne środki, by powstrzymać dalszy spadek dochodów rolników.

W latach 1984/85 Rada Ministrów po raz pierwszy w historii Wspólnoty obniżyła nominalne ceny rolne o 0,4% (por. tab. 2). W walutach poszczególnych krajów ceny realne zmniejszyły się średnio o 3,5% (por. tab. 1).

Tabela 1.

Gwarantowane ceny rolne w krajach WE (roczne tempo zmian w %)

Rok	W ECU		W walutach krajowych
	nominalnie		realnie
1980	4,9	4,5	-3,9
1981	9,3	13,3	0,9
1982	10,3	10,5	0,6
1983	4,3	6,6	-2,5
1984	-0,4	3,3	-3,5
1985	0,1	1,8	-4,5
1986	-0,3	2,2	-0,7
1987	-0,2	3,3	-1,1
1988	-0,1	0,6	-3,2

Źródło: A common..., op. cit., s. 64.

Ogólnie mierza się do tego, by interwencja na rynku rolnym EWG powróciła do swej dawnej roli stabilizatora nadmiernych wahań cen rolnych. Widać to szczególnie wyraźnie na przykładzie rynku mleka. Aż do 1987 r. mleczarnie mogły sprzedawać masło i odtłuszczone mleko w proszku organizacjom skupu bez żadnych ograniczeń i po stałych cenach, co spowodowało gromadzenie się gór masła i mleka w proszku. Obecnie agencje do spraw rynku skupiają mleko w proszku jedynie w czasie letniego szczytu podaży mleka. Jeżeli jednak oferowane wielkości przekroczą określony pułap, skup może być wstrzymany całkowicie. Od 1989 r. masła nie

skupuje się po stałych cenach, lecz na przetargach, gdzie wygrywa oferujący najniższą cenę. Zasada ta jest połączona z systemem kwotowym, co – jak twierdzą eksperci EWG – (A common..., 1989) pozwoliło znacznie zmniejszyć ilości skupowanego masła. W latach poprzednich powrót do starego systemu interwencji był możliwy tylko wtedy, kiedy ceny rynkowe spadły poniżej 92% ceny interwencyjnej. Od 1993 r. zastrzeżenie to przestało obowiązywać, tzn. powszechnie obowiązuje forma przetargu. Formuła przetargowa obowiązuje także od 1989 r. na rynku zbóż, cukru i wołowiny; wygrywa najniższa cena proponowana przez któregoś ze sprzedających, która może być różna od ceny minimalnej. Należy dodać, że w wypadku mleka, cukru i zboża agencję płać cenę minimalną za określoną wielkość produkcji, a nie za wszystko co gospodarstwo jest gotowe wyprodukować i przeznaczyć na sprzedaż.

Jeszcze bardziej ograniczony system interwencji dotyczy żywca wieprzowego, wina stołowego i niektórych rodzajów owoców i warzyw. Przy dużej podaży władze Wspólnoty mogą np. zapłacić rolnikowi jedynie za czasowe magazynowanie produktów rolnych. Na przetargach sprzedaje się też wołowinę. Całkowita wielkość skupowanej produkcji ustalana jest na 220 000 ton mięsa rocznie. Może być ona powiększona, jeżeli ceny rolne spadną zbyt nisko.

Na rynku zbożowym i roślin oleistych państwo interweniuje poza sezonem zbiorów. Chodzi tu o zmuszenie producentów do szukania samemu możliwości sprzedaży swych wytworów zanim zwrócą się do państwowej sieci skupu interwencyjnego.

Władze EWG zwracają obecnie szczególną uwagę na jakość produktów rolnych. Nadwyżki produktów dotyczą w wielu wypadkach produktów o niższej jakości. Jakość z kolei jest często skorelowana z niższą produktywnością, co pozwala ograniczać podaż danych produktów (A common..., 1988). Chcąc uzyskać produkty o wyższej jakości, często różnicuje się wysokość cen skupu. Np. w EWG wprowadzono trzy różne ceny na pszenicę zależne od jej cech jakościowych.

Należy spodziewać się, że w długim okresie zarówno ceny rolne w wyrażeniu nominalnym, jak i realne ceny rolne (korygowane przez wskaźnik inflacji lub cen produktów i usług zakupywanych przez rolnictwo) będą miały tendencję malejącą.

Tabela 2.

Obniżenie realnych cen interwencyjnych w 10 krajach EWG (zmniejszenie cen w stosunku do poprzedniego roku w %)

	1984	1985	1986	1987	1988	1989
Zboża	-3,2	-5,6	-8,9	-9,6	-4,7	-5,3
Rośliny oleiste	-4,5	-5,8	-2,5	-16,8	-3,0	-2,1
Cukier	-2,2	-2,5	-3,9	-2,7	-1,5	-4,2
Wołowina	-3,3	-3,8	-2,0	-12,8	-2,9	-2,6
Baranina	-3,6	-3,4	-2,1	+0,9	-1,1	-3,1

Źródło: A common agricultural policy for the 1990s.

Wpływają na to zarówno zależności podaży – popytu, jak i (w drugim przypadku) relacje cen produktów rolnych – środków produkcji. Tendencjom spadkowym cen może przeciwdziałać działalność stabilizacyjna i interwencyjna władz gospodarczych. Interesujące będzie zbadanie, czy na skutek tej działalności nie wzrosły przede wszystkim ceny nominalne produktów rolnych, których wytwarzanie jest limitowane, a więc mleka, żywca wołowego, a także zbóż. Jak kształtowały się ceny realne? Do rachunków użyto indeksów cen środków produkcji zakupywanych przez rolników, publikowanych w rocznikach FAO.

Tak więc, zanalizowano kształtowanie się nominalnych cen rolnych pszenicy, wołowiny i mleka w latach 1979/80 – 1992/93 i cen realnych w latach 1979/80 – 1988/89 w skali całej WE i w sześciu wybranych krajach. Ceny nominalne pszenicy w krajach WE powiększały się do lat 1984/85, po czym nastąpiła ich pewna stabilizacja, a następnie obniżenie. Wpłynęły na to przede wszystkim zależności popytowo-podażowe w poszczególnych krajach, jak i system interwencji, który z jednej strony poprzez cenę docelową wskazywał na kierunek zmian cen rynkowych, z drugiej poprzez cenę gwarantowaną nie dopuszczał do obniżenia cen rynkowych. Do roku 1988 nie było bezpośrednich ograniczeń skupu pszenicy. Od roku 1988/89 wprowadzono ograniczenia wielkości produkcji pszenicy (MGQ) w krajach WE. Początkowo ceny wzrosły (jedynie przez jeden rok o 1%, co nie przeczy tezie o ogólnej tendencji spadkowej), ale ograniczenia podażowe były zbyt skromne, by zapobiec dalszej obniżce cen rynkowych – produkcja rosła bowiem nadal w nie zmniejszonym tempie. Na obniżenie cen nominalnych pszenicy miało też wpływ wprowadzenie w skupie formuły przetargowej.

W analizowanym okresie realne ceny pszenicy miały generalnie tendencję malejącą. W ciągu 10 lat można odnotować tylko trzy lata, gdy ceny realne powiększały się. Nie były to lata szczytowego wzrostu cen nominalnych, lecz umiarkowanego zwiększania się cen środków produkcji zakupywanych przez rolników. Tak więc wspomniane wyżej ograniczenia produkcji mogły wywołać pewien wzrost cen nominalnych, niemniej nie był to czynnik decydujący o poziomie cen realnych.

Podobne tendencje występują w poszczególnych krajach WE (Belgii, Francji, Niemczech, Włoszech, Holandii i Wielkiej Brytanii), tzn. od lat 1984/85 zmniejsza się poziom cen nominalnych. Jedynie we Włoszech, gdzie niezależnie od stosowanego przelicznika poziom cen rolnych jest najwyższy załamanie cen nastąpiło od 1985 r.

W Belgii realne ceny pszenicy wzrosły w roku 1983/84 (co należy przypisać raptownemu wzrostowi cen nominalnych), a także w latach 1986–1988, na skutek obniżki wskaźnika cen środków produkcji. We Francji ceny realne zmniejszały się w całym analizowanym okresie na skutek stałego wzrostu wskaźnika cen środków produkcji. Pewne powiększenie cen realnych można zaobserwować dopiero po 1986 r. (zmniejszenie wskaźnika). W Niemczech można mówić o stabilizacji cen realnych do lat 1983/84, a następnie, po jednorocznym załamaniu, o niewielkim wzroście w

latach 1985–1986, spowodowanym przede wszystkim obniżeniem wskaźnika cen środków produkcji. We Włoszech realne ceny pszenicy zmniejszały się w całym analizowanym okresie z wyjątkiem lat 1986/87, gdy ceny te wzrosły wskutek silnego zwiększenia cen nominalnych. W Holandii realne ceny pszenicy rosły w latach 1982–1983, a następnie 1986–1987; w pierwszym wypadku wskutek wzrostu cen nominalnych, w drugim dzięki obniżce wskaźnika cen środków produkcji. W Wielkiej Brytanii można mówić o tendencji spadkowej cen realnych w całym okresie, jedynie w latach 1987/88 nastąpił pewien wzrost spowodowany obniżeniem wskaźnika cen.

Ceny nominalne wołowiny w krajach WE systematycznie rosły do lat 1989/90, po czym nastąpiło ich obniżenie. Decydujący wpływ na obniżkę cen miało wprowadzenie przetargów w skupie żywca. Ceny realne miały w omawianym okresie tendencję spadkową. Wzrost cen realnych wystąpił tylko w latach 1987/88 i 1988/89. Wynikał on ze stosunkowo niskiego wzrostu cen środków produkcji zakupywanych przez rolników. W zbliżony sposób kształtowały się ceny nominalne wołowiny w poszczególnych krajach. Generalnie wzrastały one, osiągając szczególnie wysokie wartości w latach 1983/84, a potem 1985/86. Praktycznie zmniejszenie cen rozpoczyna się już od roku 1986, niemniej różnica między tym rokiem a rokiem następnym jest znikoma.

Realne ceny wołowiny w Belgii zmniejszały się w całym okresie, jedynie w latach 1987/88 odnotowujemy pewną poprawę spowodowaną obniżeniem wskaźnika cen. We Francji ceny realne wzrosły jedynie w latach 1985/86 na skutek gwałtownego powiększenia się cen nominalnych. W Niemczech ceny realne wzrosły w latach 1982–1983 na skutek gwałtownego wzrostu cen nominalnych i niezmienności wskaźnika cen, a w latach 1985–1987 dzięki niskiemu wskaźnikowi cen. We Włoszech ceny realne rosły w latach 1982/83 na skutek szybkiego powiększenia cen nominalnych i w latach 1985–1986 dzięki wzrostowi cen nominalnych i niezmienności wskaźnika cen. W Holandii ceny realne powiększały się w latach 1982/1983 wskutek zwiększenia cen nominalnych i obniżenia wskaźnika cen, a następnie w latach 1987/88 dzięki obniżce wskaźnika cen. W Wielkiej Brytanii ceny realne rosły w latach 1979–1981 na skutek szybkiego wzrostu cen nominalnych i w latach 1987/88 dzięki znacznemu zmniejszeniu wskaźnika cen.

Ceny nominalne mleka w krajach WE systematycznie rosły do lat 1989/90, z dwoma wahnięciami w latach 1984/85 i 1987/88. Do lat 1987/88 poziom cen rynkowych mleka był niższy od poziomu ceny docelowej, która w przypadku mleka spełnia funkcję minimalnej ceny gwarantowanej (zapewne tylko część mleczarni płaciła cenę gwarantowaną), mimo wprowadzenia od 1984 r. systemu kwotowego. Ceny rynkowe zaczęły przewyższać poziom ceny gwarantowanej dopiero od lat 1988/89, kiedy to nastąpiło wyraźne zmniejszenie produkcji mleka w krajach Wspólnoty. Mleczarnie były i są zobowiązane płacić rolnikom ceny gwarantowane, natomiast agendy rządowe wykupują od nich masło, mleko w proszku i niektóre gatunki

sera. Ponieważ w Polsce podtrzymywanie cen minimalnych mleka jest powiązane z wykupem masła, na wykresie dotyczącym WE podano też wysokość cen interwencyjnych masła (choć, jak zaznaczono, masło skupuje się głównie na zasadzie przetargu). Generalnie można więc powiedzieć, że system kwotowy zadziałał, acz z pewnym opóźnieniem, tzn. na skutek ograniczeń w skupie zmniejszyła się produkcja, a także po początkowym wzroście ceny rynkowe mleka uległy obniżeniu.

Realne ceny mleka zmniejszyły się. Pewien wzrost można jedynie odnotować w latach 1986/87 i 1987/88 – gdy ceny środków produkcji kupowanych przez rolników rosły stosunkowo wolno.

Nominalne ceny mleka w sześciu krajach WE rosły w całym badanym okresie, tzn. do lat 1987/88, z lekkim obniżeniem cen w ostatnim roku jedynie we Włoszech i Francji. Realne ceny mleka w Belgii obniżały się do lat 1983/84. Późniejszy wzrost był spowodowany głównie wzrostem cen nominalnych. We Francji wzrost cen nastąpił od 1985 r. na skutek zmniejszenia wskaźnika cen środków produkcji. W Niemczech zwiększenie cen realnych wystąpiło w latach 1982–1983 na skutek wzrostu cen nominalnych, a w latach 1986–1987 dzięki zmniejszeniu wskaźnika cen. We Włoszech wzrost cen realnych miał miejsce w latach 1982–1983 na skutek wzrostu cen nominalnych, podobnie jak i w latach 1985–1986. W Holandii zwiększenie cen realnych mleka w latach 1982–1983 i 1986–1987 nastąpiło wskutek wzrostu cen nominalnych i zmniejszenia wskaźnika cen. W Wielkiej Brytanii zwiększenie cen realnych nastąpiło w latach 1979–1981 wskutek silnego wzrostu cen nominalnych, a w roku 1987 dzięki zmniejszeniu wskaźnika cen.

Jakie były efekty interwencjonizmu cenowego w krajach WE? Na podstawie dostępnej literatury można stwierdzić, że ceny rolne inaczej oddziaływały na duże gospodarstwa niż na małe. W tych pierwszych, podwyżka cen pozwalała poprzez wzrost dochodów na zwiększenie inwestycji i rozszerzenie produkcji ponad możliwości wchłonięcia jej przez rynek. W tych drugich pozwalała rolnikowi przetrwać, ale nie rozwiązywała jego podstawowych problemów, np. niedostatku ziemi, niskich kwalifikacji, małej produkcji towarowej i trudności ze zbytem. Dlatego w krajach EWG uważa się, że polityka cen i organizacji rynku rolnego musi być wspomagana przez szeroko rozumianą wspólną politykę strukturalną. Polityka cen rolnych ma bowiem swoje ograniczenia, co szczególnie dobitnie widać na przykładzie krajów EWG. Wspólna polityka rolna nie była w stanie podnieść, czy nawet tylko ustabilizować dochodów rolniczych. Do 1978 r. udało się z dużym trudem utrzymać parytet dochodów ludności rolniczej i nierolniczej. Później ceny realne produktów rolnych zaczęły się zmniejszać lub stabilizować. Oznaczało to spadek dochodów rolniczych, mimo powiększającej się jeszcze produkcji. W rezultacie średni realny dochód osobisty europejskiego rolnika był w 1988 r. niższy niż w połowie lat siedemdziesiątych.

Przez wiele lat poziom wspólnorynkowych cen był wyznaczony nie przez warunki panujące na rynku, lecz przez sytuację najsłabszych gospodarstw i najbied-

niejszych regionów. Gospodarstwa problemowe stanowią w krajach EWG większość, ale dostarczają tylko niewielką część produkcji (około 80% produkcji towarowej skoncentrowanej jest w 20% gospodarstw) (*A common...*, op. cit. 1981). Tak więc polityka cen w niewielkim stopniu wspomagała gospodarstwa najsłabsze, najwięcej, jak już wspomniano, skorzystały na niej gospodarstwa najsilniejsze.

Obecnie tradycyjna prodochodowa polityka cen dobiegła kresu. Zamiast tego powstała restrykcyjna polityka cen nakierowana na wymogi rynku rolno-spożywczego, a nie na podtrzymywanie dochodów rolników i przeobrażenia strukturalne. Nałożyły się też na to zobowiązania międzynarodowe w zakresie liberalizacji handlu, a przede wszystkim obietnice EWG zmniejszenia subsydiowania eksportu podjęte na forum GATT (przede wszystkim tzw. runda urugwajska). Rolnicy muszą przyzwyczaić się, że warunki zbytu ich produktów będą mniej korzystne, ceny i dochody niższe, przynajmniej do czasu stabilizacji rynku przy niższych cenach i niższym poziomie podaży. Gospodarstwa duże i silne przystosowują się do niższych przychodów, w gospodarstwach słabszych i położonych w rejonach problemowych pogłębiają się trudności. Uważa się, że przy braku pomocy państwa różnice te będą się jeszcze potęgować. Może to doprowadzić do dalszej koncentracji produkcji w jednych regionach i do dalszego wyludniania wsi. Bogatsze kraje Wspólnoty mogą w takiej sytuacji stosować własne programy pomocy, co może w dłuższym okresie ograniczyć działanie wspólnej polityki rolnej. Władze wspólnoty uważają, że trzeba pomóc dostosować się rolnikom do nowych warunków, tj. polityki cen orientowanej nie na producenta, a na wymogi rynku.

W opublikowanym w 1985 r. tzw. zielonym dokumencie (Green Paper) (*Perspectives for the common agricultural policy*, EC Commission, Agricultural Information Service, Brussels 1985) władze Wspólnoty skoncentrowały się na konieczności zmniejszenia nadwyżek produkcyjnych i ograniczenia wydatków wspólnej polityki rolnej. Zastanawiano się nad dwiema możliwościami działania, tj. zastosowania systemu kwotowego dla wszystkich produktów lub wprowadzenia polityki cenowej dostosowanej do istniejącego rynku na produkty rolne wspomaganej przez środki dla ochrony gospodarstw najsłabszych, by ustabilizować sytuację wsi. Władze wybrały drugie rozwiązanie. System kwotowy ma swoje zalety, zmniejsza bowiem skutecznie produkcję i koszty organizacji rynku (skupu, przechowalnicztwa) do pożądanego poziomu. Z drugiej strony jednak system kwotowy pociąga za sobą także znaczne koszty administracyjne związane z przyznawaniem i kontrolowaniem wielkości kwot, a także ich dopasowywaniem do zmieniających się warunków rynkowych. System ten zamraża też strukturę produkcji gospodarstwa, utrudnia dalszą specjalizację, ogranicza swobodę decyzji produkcyjnych rolników. Uważa się, że kwoty są rozwiązaniem awaryjnym, tak jak miało to miejsce w stosunku do produktów mleczarskich w 1984 r.

Tak więc Komisja EWG optowała za pakietem środków interwencyjnych. Miały składać się nań następujące elementy:

1. Bardziej restrykcyjna polityka cen, nie oznaczająca gwałtownego zmniejszenia cen, lecz stopniowe obniżanie cen gwarantowanych dla produktów rolnych, które są produkowane w nadmiarze.

2. Wprowadzono zasadę współodpowiedzialności finansowej rolników za powstawanie nadwyżek produktów i pomocy wytwórców w ich zagospodarowaniu (od 1993 r. w związku z wprowadzaniem reformy Mc Sharry'ego zasada współodpowiedzialności nie będzie obowiązywać).

3. Ograniczono też wielkość pomocy interwencyjnej państwa, zaczęto stawiać rolnikom większe wymagania co do jakości produktów rolnych, tak aby w większym stopniu dostosowywali oni swoją produkcję do wymogów rynku.

W początkowym okresie przyjęcia nowych ustaleń nie odnotowano większych sukcesów. Mimo obniżania cen rolnych – produkcja i koszty interwencji rosły. Stąd też wprowadza się nowe rozwiązania.

Stabilność cen rolnych

Krytycy Wspólnej Polityki Rolnej często twierdzą, że światowe ceny produktów rolnych są niskie, a wewnątrzspółnotowe wysokie, ale jej zwolennicy bronią się, uważając, że istota dobrej polityki rolnej to zapewnienie stałej podaży produktów rolnych w długim okresie i stabilnych cen. Twierdzą oni, że ceny w EWG są umiarkowane nawet według standartów międzynarodowych. Ceny rolne rosły tam wolniej od cen detalicznych żywności (por. tabela 3), te zaś od wskaźnika kosztów

Tabela 3.
Ceny i dochody ludności w krajach EWG (1977=100)

Lata	Wskaźniki wzrostu cen:			
	rolnych żywności	detalicznych ogółem	detalicznych na 1 mieszkańca	dochód osobisty
1979	109	116	115	124
1980	116	128	131	139
1981	130	143	146	151
1982	144	159	161	164
1983	153	170	173	177
1984	158	182	184	190
1985	162	192	195	205
1986	163	198	200	215
1987	163	202	205	225
Średnie tempo wzrostu w latach 1977/87 w %				
	5,10	7,30	7,50	8,50

Źródło: A common agricultural policy for the 1990s, 1989. Periodical 5. Office for Official Publications of the European Communities, Luxembourg.

utrzymania. Stąd ceny rolne miały efekt stabilizujący na wysokość kosztów utrzymania. Ceny rolne i ceny żywności rosły też wolniej od dochodów osobistych ludności.

Kryterium stabilności cen rolnych jest więc średnie tempo wzrostu cen.

Przy wydłużeniu okresu analizy (l.1985–1992) okazało się, że w krajach Unii Europejskiej ceny produktów rolnych były jeszcze bardziej stabilne niż pokazuje to tabela 3. Średnie tempo zmian cen nominalnych w omawianym okresie wynosiło 1,8% (wszystkie obliczenia wykonano na podstawie Eurostatu'94), a cen realnych 2,1%. Jednym ze sposobów liczenia cen realnych jest podzielenie cen nominalnych przez wskaźnik zmian cen środków produkcji nabywanych przez rolników. Metodę tę zastosowano w prezentowanym opracowaniu. W obrębie 12 krajów występują jednak duże różnice w wahaniach cen produktów rolnych, co pokazuje tabela 4.

Porównując obie tabele widać i potwierdzają to także dane bardziej szczegółowe, że w ostatnich latach władzom Unii Europejskiej udało się ustabilizować ceny rolne w większości krajów, z wyjątkiem Grecji i Portugalii. Jako przykład postępu w tej dziedzinie można podać (Thomson, 1984), że w Wielkiej Brytanii w latach 1970–1982 średnie tempo zmian nominalnych cen rolnych wynosiło jeszcze 11,8%. Szczególne wygładzenie szeregu cenowego nastąpiło w większości krajów UE w latach 1990–1992.

We wspomnianej już reformie Wspólnej Polityki Rolnej (reforma Mc Sharry'ego) dla zbóż, roślin oleistych i białkowych przyjęto, że nowe zasady będą w pełni obowiązywać od roku 1995/96 po dwuletnim okresie przejściowym. Okres przejściowy dotyczy także wołowiny. Tak więc w okresie objętym analizą (głównie lata 1985–1992) nie zaznacza się jeszcze wpływ proponowanych reform na poziom cen rolnych.

Tabela 4.

Średnie roczne tempo zmian cen produktów rolnych w krajach Unii Europejskiej w latach 1985–1992 (w %)

	Ceny nominalne	Ceny realne
Belgia	0,7	0,6
Dania	-1,1	-0,6
Niemcy	-1,1	-0,6
Grecja	14,9	1,8
Hiszpania	1,4	0,2
Francja	0,1	-0,2
Irlandia	1,1	1,1
Włochy	2,5	0,6
Luksemburg	0	0,3
Holandia	0,9	1,0
Portugalia	9,3	3,7
Wielka Brytania	1,9	0,8

Źródło: Obliczenia własne na podstawie Eurostat 1994.

Ceny rynkowe – ceny następnych ogniw łańcucha marketingowego

W opracowaniu zawężamy analizę do cen produktów rolnych we Francji, w Niemczech i we Włoszech.

Różnice w cenach między pierwszym i kolejnym ogniwem obrotu (rolnik–giełda) można prześledzić na przykładzie relacji cen rynkowych do giełdowych w Niemczech w odniesieniu do pszenicy. W latach 1986–1991 udział rolnika w cenie oferowanej na giełdzie wynosił ponad 90% (tab. 2 – Aneks), acz w ostatnich latach zmniejszał się. Jest to wyrazem silniejszego tempa spadku cen dla producentów niż cen giełdowych. Giełdy, kumulując podaż, w większym stopniu niż rozproszeni producenci poddają się tendencjom spadkowym cen.

Na przykładzie Niemiec można też zbadać relacje cen giełdowych mąki do cen detalicznych tego produktu (tab. 3). Marża kolejnych ogniw łańcucha marketingowego waha się od 74 do 87% i ma w ostatnich latach tendencję wzrastającą.

W produkcji zwierzęcej w Niemczech (tab. 4) udział producenta w cenie oferowanej przez rzeźnię i zakłady mięsne wahał się w przypadku wołowiny od 47 do 62%, a w przypadku wieprzowiny od 66 do 87%. Producenci wieprzowiny zadowolają się niższą marżą niż producenci wołowiny, zapewne, by nie podrażać kosztów i nie utrudniać zbytu mniej popularnego gatunku mięsa. Preferencje konsumentów na rynkach zachodnioeuropejskich, w tym i na niemieckim, wyrażają się od lat wyższymi cenami wołowiny niż wieprzowiny.

Zależności cenowe producent–przetwórca zbadano też we Włoszech. Związki te zanalizowano na przykładzie reakcji cen (wskaźników) dla mięsa wołowego i mleka (tab. 5). W przypadku wołowiny (w UE płaci się za wagę poubojową) szybciej rosną ceny dla producenta (a więc marża przetwórcy zmniejsza się), w przypadku mleka trudno jest wyciągnąć jednoznaczne wnioski.

Relacje cen producent–handel detaliczny

Dla producenta najistotniejsza jest relacja cen, które otrzymuje, do cen detalicznych żywności, pochodzącej z surowców rolniczych. Jest to innymi słowy udział producenta w cenie detalicznej. Różnicę między ceną detaliczną a częścią producenta stanowi marża marketingowa.

Analizą objęto relacje cen: pszenica–mąka, buraki cukrowe–cukier, wołowina–wołowina, trzoda – wieprzowina, mleko – mleko, jaja – jaja.

1. Rynkowe ceny pszenicy w trzech analizowanych krajach mają (jak zaznaczono wyżej) tendencję spadkową (tab. 6). Ceny detaliczne mąki rosną we Francji, a zmniejszają się w Niemczech (tab. 7). Należy zaznaczyć, że ceny te dla porówny-

walności zostały przeliczone na ECU (tab. 8). We Francji udział producenta w cenie mąki zmniejsza się (z 27 do 24%), a więc marża marketingowa rośnie (tab. 9). Jest to proces trwały. W latach 1970–1982 udział ten malał z 38 do 36,4%.

W Niemczech udział producenta w cenie detalicznej mąki jest wyższy. Zmniejsza się z 44 do 38%. We wspomnianym okresie wcześniejszym malał z 53 do 48,3%. Niemiecki system rynkowy jest sprawniejszy od francuskiego, co pozwala kolejnym ogniom łańcucha marketingowego funkcjonować przy stosunkowo małej marży.

2. Paradoksalna, acz typowa dla wspólnej polityki rolnej sytuacja występuje w przypadku cukru. Ceny buraków mają tendencję rosnącą, ceny detaliczne cukru są raczej stabilne. Z zestawień liczbowych wyraźnie widać wysoki stopień subsydiowania produkcji buraków cukrowych we wszystkich tych krajach. W przypadku tego produktu analiza udziału producenta w cenie cukru jest mało przydatna. Można generalnie stwierdzić, że stopień wspierania producentów cukru zmniejsza się.

3. Rynkowe ceny wołowiny we Francji i w Niemczech mają tendencję spadkową. We Włoszech, po okresie wzrostu do 1990 r., ceny także się zmniejszają (tab. 10). Ceny detaliczne wołowiny zarówno we Francji, jak i w Niemczech rosną, acz we Francji szybciej (tab. 11, 12), stąd udział producenta w cenie detalicznej wołowiny zmniejsza się w obu krajach: we Francji z 29 do 25%, w Niemczech z 32 do 26% (tab. 13). W okresach poprzednich udziały te wynosiły we Francji 39–28%, w Niemczech 35–31%.

Ceny rynkowe wieprzowiny we wszystkich trzech krajach zmniejszały się do lat 1987/88, po czym wzrastają. Ceny detaliczne wieprzowiny rosną. Stąd udział producenta w cenie detalicznej mięsa wieprzowego stabilizuje się we Francji na poziomie około 35% (tab. 13). Podobnie było poprzednio. W Niemczech udział ten zamyka się w przedziale 26–23%. W poprzednich latach zmniejszał się z 35 do 31%.

4. Ceny rynkowe mleka we Francji, w Niemczech i we Włoszech rosną (tab. 14). Podobnie ceny detaliczne (tab. 14, 15). We Francji ceny detaliczne rosną szybciej, stąd zmniejszenie udziału producenta z 37 do 32%; poprzednio z 54,2 do 47,2%. W Niemczech udział ten zmniejszał się z 54 do 46% w latach ostatnich (tab. 15). Poprzednio 53%.

5. Ceny rynkowe kurcząt spadają (tab. 16). Natomiast ceny detaliczne kształtują się różnie. We Francji – zmniejszają się, w Niemczech i we Włoszech rosną, acz z różnym natężeniem. Generalnie udział producenta jest wysoki. We Francji zwiększył się z 52 do 86%; w Niemczech z 63 do 57–58%; we Włoszech wahał się od 90 do 75% (tab. 17).

6. Ceny rynkowe jaj zmniejszają się we Francji, falują w Niemczech i we Włoszech (tab. 18). Ceny detaliczne generalnie zmniejszają się, acz udział producenta w cenie produktu w handlu detalicznym jest niewielki we wszystkich krajach: we Francji 5–6%, w Niemczech 7–8%, we Włoszech 6–7% (tab. 19)

Wnioski

1. Ceny produktów rolnych w krajach UE mają tendencję spadkową, acz w przypadku poszczególnych produktów sytuacja może być różna.

2. Działalność interwencyjna państwa stabilizuje ceny rolne (bez niej załamania cen byłyby dużo głębsze).

3. Wraz z reformą Wspólnej Polityki Rolnej należy liczyć się ze zmniejszeniem poziomu cen rynkowych.

4. Instytucje rynku rolnego (przede wszystkim giełdy) działają stabilizująco na poziom cen rolnych.

5. Generalnie marże marketingowe mają tendencję rosnącą, wraz ze zwiększeniem liczby ogniw.

6. Stosowane marże są elastycznie dostosowywane do kierunku produkcji i możliwości zbytu.

7. Udział producenta w cenie detalicznej generalnie zmniejsza się. Jest jednak różny w odniesieniu do poszczególnych produktów. Jest on mniejszy przy produktach roślinnych, wyższy przy zwierzęcych. Wyjątkiem od tej zasady jest rynek jaj, na którym udział producenta w cenie detalicznej jest wyjątkowo mały.

8. Występują znaczne różnice w wysokości udziału producenta (marż handlowych) między poszczególnymi krajami. Na ogół udział producenta jest wyższy w Niemczech niż w innych krajach, zapewne ze względu na wyjątkowo dobrze zorganizowany rynek, chociaż są wyjątki (kurczaki).

9. Poziom marż handlowych decyduje o poziomie cen detalicznych i cenach dla producentów. Są one stosowane elastycznie. Ich wysokość zależy m.in. od:

- stopnia przetworzenia produktu,
- możliwości przechowywania produktu,
- sezonowości,
- wysokości kosztów transportu,
- cech fizycznych produktu.

Literatura

A common agricultural policy for the 1990s, 1989. Periodical 5. Office for Official Publications of the European Communities, Luxembourg.

Agricultural Price Policies Issues and Proposals, 1987. FAO Conference, FAO Rome.

CIEPIELEWSKA M., 1981: Wspólna polityka rolna EWG, PWN Warszawa.

DYBOWSKI G., NOSECKA B., 1983: Relacje cen a rozwój produkcji trzody chlewnej. *Wiś Współczesna*, nr 7 (317).

DYBOWSKI G., NOSECKA B., 1990: Relacje cen w rolnictwie – porównania międzynarodowe, SGGW.

HILL B., 1990: An Introduction to Economics for Students of Agriculture, Pergamon Press.

HILL B., RAY D., 1991: Economics for Agriculture, Food, Farming and the Rural Economy. Macmillan.

KOHL S R., UHL J., 1990: Marketing of Agricultural Products. Macmillan.

KRZYŻANOWSKI J.T., 1986: Relacje cen a produktywność niektórych czynników wytwórczych w rolnictwie wybranych krajów europejskich w: Doświadczenia rolnictwa w wybranych krajach i możliwości ich wykorzystania w Polsce, SGGW-AR.

KRZYŻANOWSKI J.T., SEEBORG M., 1989: Wielkość skupu a zmiany cen produktów rolniczych w Polsce, Zagadnienia Ekonomiki Rolnej, Nr 2.

KWIECIŃSKI A., 1994: Polityka rolna wspólnot europejskich. Biała Księga URM.

Perspectives for the Common Agricultural Policy, 1985. EC Commission, Agricultural Information Service, Brussels.

TOMSON K. J., 1984: Agricultural Prices within the Common Agricultural Policy. [w] Price and Market Policies in European Agriculture, Newcastle upon Tyne.

Aneks

Tabela 1.

Ceny pszenicy, trzody, żywca wołowego i mleka w krajach UE w ECU/t

Lata	Pszenica	Trzoda	Żyw. woł.	Mleko
1979/80	156,1	1334,1	2423,5	199,9
1980/81	164,1	1370,3	2423,5	212,7
1981/82	180,3	1525,4	2682,5	229,2
1982/83	189,2	1673	2960	254,7
1983/84	197	1563,8	2978,5	268,2
1984/85	185,9	1659,7	2983,1	264,3
1985/86	178,7	1635,6	3023,7	266,6
1986/87	183,9	1540,3	3289,5	268,5
1987/88	178,6	1343,3	3264,9	267,5
1988/89	170,4	1310,7	3319,7	283,4
1989/90	172,7	1577,8	3424,4	304,8
1990/91	163,7	1484,6	3212	291,8
1991/92	171,6	1490,7	3044,8	287,2
1992/93	169,9	1612,9	3067,6	292

Źródło: Eurostat 1979–1992 oraz obliczenia własne.

Tabela 2.

Rynkowe i giełdowe ceny pszenicy w Niemczech

Lata	DM/t		
	rynek	giełda	1:2
1986	423,00	459,00	0,92
1987	391,00	424,00	0,92
1988	381,00	409,00	0,93
1989	365,00	389,00	0,94
1990	344,00	386,00	0,89
1991	339,00	379,00	0,89

Źródło: Statistisches Jahrbuch Über Ernährung Landwirtschaft und Forst.

Tabela 3.

Giełdowe i detaliczne ceny mąki w Niemczech

Lata	DM/100 kg		
	giełda	detal	2:1
1986	72,00	130,00	1,81
1987	72,30	126,00	1,74
1988	70,30	125,00	1,77
1989	66,10	124,00	1,87
1990	65,40	124,00	1,89
1991	66,20	124,00	1,87

Źródło: jak wyżej.

Tabela 4.

Ceny rynkowe, hurtowe i udział producenta w cenie hurtowej wołowiny i wieprzowiny w Niemczech

Lata	DM/100 kg					
	wołowina			wieprzowina		
	rynek	hurt	1:2	rynek	hurt	1:2
1987	290,50	570,00	0,51	225,30	258,00	0,87
1988	286,20	604,00	0,47	202,70	286,00	0,71
1989	307,70	604,00	0,51	223,20	340,00	0,66
1990	306,10	495,00	0,62	263,30	300,00	0,88
1991	250,90	507,00	0,49	230,80	351,00	0,66

Źródło: jak wyżej.

Tabela 5.

Wskaźniki zmian cen rynkowych i przemysłu przetwórczego we Włoszech

Lata	Wołowina		Mleko	
	rynek	przemysł	rynek	przemysł
1987	100,00	100,00	100,00	100,00
1988	106,90	100,86	99,48	103,37
1989	149,69	109,50	110,72	109,59
1990	128,54	114,48	113,07	112,75
1991	122,08	117,69	111,29	113,72

Źródło: Rocznik Statystyczny Włoch.

Tabela 6.

Rynkowe ceny pszenicy i buraków cukrowych we Francji, w Niemczech i we Włoszech ECU/100 kg

Lata	Francja	Niemcy	Włochy	Francja	Niemcy	Włochy
	pszenica			buraki		
1985	16,31	18,89	21,62	32,14	40,61	57,78
1986	17,09	19,25	23,22	33,64	39,89	58,94
1987	16,15	19,12	21,75	33,68	42,91	56,48
1988	15,10	17,52	21,05	31,58	42,52	54,91
1989	15,68	16,88	21,36	33,58	44,90	54,73
1990	14,89	16,29	19,58	34,92	40,49	55,63
1991	15,29	16,05	21,15		41,06	57,18
1992	14,58	16,63	19,69		41,13	

Źródło: Eurostat 1994.

Tabela 7.

Ceny detaliczne mąki i cukru w walutach narodowych za 1 kg

Lata	Mąka		Cukier		
	Francja	Niemcy	Francja	Niemcy	Włochy
1985			5,82	1,94	1299,00
1986			5,83	1,93	1306,00
1987	5,66	1,26	6,04	1,92	1334,00
1988	5,76	1,25		1,91	
1989	5,87	1,24		1,91	
1990	5,87	1,24	6,55	1,90	1453,00
1991	6,09	1,24	6,56	1,89	1617,00
1992		1,23		1,93	

Źródło: La situation de l'agriculture dans la Communauté, kolejne lata; Roczniki Statystyczne Francji i Niemiec.

Tabela 8.

Ceny detaliczne mąki i cukru w ECU za 1 kg

Lata	Mąka		Cukier		
	Francja	Niemcy	Francja	Niemcy	Włochy
1985			0,86	0,87	0,90
1986			0,86	0,91	0,89
1987	0,82	0,61	0,87	0,93	0,89
1988	0,82	0,60	0,00	0,92	0,00
1989	0,84	0,60	0,00	0,92	0,00
1990	0,85	0,60	0,95	0,93	0,95
1991	0,87	0,60	0,94	0,92	1,05
1992		0,61		0,96	0,00

Źródło: Obliczenia własne.

Tabela 9.

Udział producenta w cenie detalicznej mąki i cukru

	Mąka		Cukier		
	Francja	Niemcy	Francja	Niemcy	Włochy
1985			2,25	2,80	4,51
1986			2,35	2,64	4,62
1987	0,27	0,44	2,32	2,78	4,43
1988	0,26	0,40		2,77	
1989	0,26	0,39		2,92	
1990	0,24	0,37	2,21	2,62	4,08
1991	0,24	0,37		2,67	3,80
1992		0,38		2,58	
1993					

Źródło: Obliczenia własne.

Tabela 10.

Rynkowe ceny wołowiny i żywca wieprzowego we Francji, w Niemczech i we Włoszech ECU/100 kg

Lata	Wołowina			Wieprzowina		
	Francja	Niemcy	Włochy	Francja	Niemcy	Włochy
1985	191,12	148,63	155,12	154,10	131,16	155,27
1986	184,48	146,93	160,70	141,44	125,13	163,94
1987	178,87	140,23	162,24	128,77	108,76	131,01
1988	183,37	137,97	173,44	121,17	97,71	135,51
1989	197,01	148,64	242,85	151,99	112,17	175,48
1990	190,82	149,16	208,54		128,31	179,33
1991	174,91	122,34	198,06		112,54	176,88
1992	177,11	114,63				189,48

Źródło: Eurostat 1994, Graph Agri'90 Statistisches Jahrbuch Über Ernährung Landwirtschaft und Forsten 1992.

Tabela 11.

Ceny detaliczne mięsa wołowego i wieprzowego w walutach narodowych za 1 kg

Lata	Francja	Niemcy	Włochy	Francja	Niemcy	Włochy
	wołowe			wieprzowe		
1987	82,57	17,31		31,61	10,96	
1988	82,84	17,21		33,02	10,69	
1989	88,31	17,68		36,74	11,19	
1990	91,61	18,30		38,81	12,10	
1991	93,01	18,50		39,44	12,34	
1992		18,95			12,87	

Źródło: Roczniki Statystyczne Francji, Niemiec.

Tabela 12.

Ceny detaliczne mięsa wołowego i wieprzowego w ECU

Lata	Francja	Niemcy	Włochy	Francja	Niemcy	Włochy
	wołowe			wieprzowe		
1987	11,92	8,36		4,56	5,29	
1988	11,77	8,30		4,69	5,15	
1989	12,57	8,54		5,23	5,41	
1990	13,25	8,92		5,61	5,90	
1991	13,34	9,02		5,66	6,00	

Źródło: Obliczenia własne.

Tabela 13.

Udział producenta w cenie detalicznej wołowiny i wieprzowiny

Lata	Francja	Niemcy	Francja	Niemcy
	wołowina		wieprzowina	
1987	0,29	0,32	0,35	0,26
1988	0,30	0,32	0,32	0,24
1989	0,30	0,33	0,36	0,26
1990	0,28	0,32		0,27
1991	0,25	0,26		0,23
1992				
1993				

Źródło: Obliczenia własne.

Tabela 14.

Ceny rynkowe (ECU) i detaliczne (waluty narodowe) mleka we Francji, Niemczech i Włoszech

Lata	Francja	Niemcy	Włochy	Francja	Niemcy	Włochy
	rynkowe			detaliczne		
1985	24,34	27,06	34,00			
1986	25,06	28,48	34,94			
1987	24,93	28,65	34,80	4,63	1,18	
1988	25,16	30,57	34,62	4,84	1,20	
1989	26,60	32,85	38,53	5,10	1,25	
1990	26,82	29,86	39,35	5,35	1,29	
1991	25,96	29,23	38,73	5,60	1,29	
1992	26,90	30,01	37,57		1,32	

Źródło: Eurostat 1994 i Roczniki Statystyczne poszczególnych krajów.

Tabela 15.

Ceny detaliczne mleka w ECU i udział producentów w cenie detalicznej mleka

Lata	Francja	Niemcy	Francja	Niemcy
	ceny		udział	
1987	0,67	0,57	0,37	0,50
1988	0,69	0,58	0,37	0,53
1989	0,73	0,60	0,37	0,54
1990	0,77	0,63	0,35	0,48
1991	0,80	0,63	0,32	0,46
1992		0,65		0,46

Źródło: Obliczenia własne.

Tabela 16.

Ceny rynkowe i detaliczne kurcząt w ECU/100 kg

Lata	Francja	Niemcy	Włochy	Francja	Niemcy	Włochy
	rynkowe			detaliczne		
1985	93,89	92,53	129,53			
1986	88,53	88,34	126,35			
1987	83,71	83,23	111,03	159,90	132,70	122,70
1988	82,00	80,99	114,51	148,10	128,80	139,50
1989	82,15	80,19	107,68	147,50	126,50	
1990	81,43	79,92	101,14	102,70	140,80	130,00
1991	80,31	78,02	111,83	93,20	138,70	149,40
1992	80,16	77,71	105,58	92,80	134,40	131,60

Źródło: Eurostat 1994 oraz La situation..., poszczególne lata.

Tabela 17.

Udział producenta w cenie detalicznej kurczaków

Lata	Francja	Niemcy	Włochy
1987	0,52	0,63	0,90
1988	0,55	0,63	0,82
1989	0,56	0,63	
1990	0,79	0,57	0,78
1991	0,86	0,56	0,75
1992	0,86	0,58	0,80

Źródło: Obliczenia własne.

Tabela 18.

Ceny rynkowe i detaliczne jaj w ECU/100 kg

Lata	Francja	Niemcy	Włochy			
	rynkowe			Francja	Niemcy	Włochy
				detaliczne		
1985	6,74	7,03	7,29			
1986	5,99	7,12	6,97			
1987	6,87	7,43	7,56	127,44	110,94	126,40
1988	5,73	6,97	6,47	96,18	90,76	106,80
1989	6,08	7,37	7,76	133,20	94,05	
1990	6,05	7,52	7,07	103,62	105,94	113,00
1991	6,01	7,64	7,39	108,22	113,44	120,30
1992	5,18	7,53	7,17	95,50	101,12	108,60

Źródło: Obliczenia własne.

Tabela 19.

Udział producenta w detalicznej cenie jaj

Lata	Francja	Niemcy	Włochy	Polska
1987	0,05	0,07	0,06	
1988	0,06	0,08	0,06	
1989	0,05	0,08		0,22
1990	0,06	0,07	0,06	0,31
1991	0,06	0,07	0,06	0,44
1992	0,05	0,07	0,07	0,46
1993				0,34

Źródło: Obliczenia własne.

Ruling of prices in particular links of food chain of chosen countries of European Union

Abstract

Analysed are prices of basic agricultural and food products in some European Union countries. The analysis includes:

- farm-gate prices indicating the direction of price changes and main factors affecting the prices including CAP,
- prices of basic food products of the agri-food industry,
- retail prices of basic agri-food products.

Next were examined the price relations the farm-gate, for wholesale and retail prices of food products. Concerning the producer's contribution to retail price the following were analysed:

- differences in gross margins in particular countries,
- margin variability in successive years as regards a given product,
- differences in margins for particular products,
- effect of changes in gross margins for particular products,
- effect of changes in gross margins on retail prices or/ and prices for the producer.